

200 yıl önce Azerbaycan'a yerleştirilen Ermeniler, Azerbaycan halkına ait dini, tarihi ve kültürel eserlerin her türlü tahrifatına başvurmuşlar ve bunun için sürekli çaba sarf etmişlerdir. Kelbecer'deki Khudavang manastırı da tahriif edilmiş dini eserlerden biridir.

Azerbaycanın Kalbajar bölgesinin Vang köyündeki Khudavang tapınak kompleksi, Azerbaycan halkının atalarının dini inançlarına ve asırlarca işgallere rağmen hoşgörülü davranışlarına tanıklık ediyor. Arzu Hatun, Tursun, Hasan, Şems, Altun, Gara-göz ve taş yazıtlarda yazılan diğer isimler bu anıt kompleksinin kurucularının etnik kökeninin göstergelerinden biridir.

12. yüzyıl tarihçisi Mkhitar Gosh, tapınağın MS ilk yüzyıllarda misyonerlerin Kafkasya Arnavutluk'ta vaaz vermeye meşgulken kurulduğunu belirtti.

Bazı bilgilere, tapınağın en eski binası olan bazilika (dini olmayan bir toplanma yeri), VIII. Yüzyılda, elçi İsa Mesih'in emriyle Hıristiyanlığı vaaz etmeye gelen Dadi'nin mezarı üzerine inşa edildi.

leri haç unsurları ile kendilerini bu konuda haklı çıkarmaya çalışmışlardır.

Khudavang'ın mimari özelliklerini inceleyen Profesör Gülcöhrre Mamadova, tapınağın Azerbaycan'ın en büyük manastır kompleksi olduğunu söylüyor. Tapınak dini ve dünyevi yapıya sahip çeşitli boyutlarda ve tasarımlarda ondan fazla bina içerir.

Bunların en eskisi - bazilikanın ilginç özelliklerinden biri ana sunağın yanında bulunan ek alanlardır. Bu yerler, Kafkasya Arnavutluk mimarisinde benzersiz tapınak inşaata geleneklerini yaşıyor.

Tarihçi-bilim adamı Profesör İbrahim Zeynalov, Kelbecer'in kurtuluşunun arifesinde manastırın içinde merkezi bir yere sahip olan Arzu Hatun Kilisesi'nin Arnavut mimarisinin en değerli örneklerinden biri olduğunu söyledi.

Yapının doğu duvarı bir prens ve bir azizi, güney duvarı ise ellerinde tapınağın bir modelini tutan iki prensi tasvir etmektedir. Komplekse dahil olan başka bir yapının, Yiğit Hasan tapınağının duvarında, onun 1182 yılında inşa edildiğini doğrula-

yan bir yazıt vardır. Komplekse 1224 yılında eklenen büyük bir binada soyulu bir ailenin aile üyeleri gömülmüştür.

Bilim adamlarına göre, kompleksin inşası XIII. Yüzyılda tamamlandı. Çarlık Rusya'sının ve Sovyet döneminin zorluklarına rağmen, Azerbaycan'daki Khudavang Manastırı dahil tüm dini anıtlar korunmuştur. Azerbaycan'ın bağımsızlığını yeniden kazanmasının ardından farklı dinlere ait ibadethanelere özel ilgi ve özen gösterilmiştir.

Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev Kelbecer'in kurtuluşu için millete hitaben yaptığı konuşmada Arnavut kiliseleri hakkında şunları söyledi: "Tarihe bakmak yetmelidir, herkes görsün ki, 1830'larda Çarlık Rusya'sı Arnavutluk Kilisesi'ni kaldırdı, Arnavut Kilisesi'nin tüm mallarını Ermeni Gregoryen Kilisesi'ne verdi ve Ermeni rahipler ve onların yandaşları bu kiliseleri kendilerininmiş gibi göstermeye başladı.

Ermenilerin ana görevleri Kafkasya Arnavutluk tarihini silmek ve unutturmaktı. Ama biz buna izin ver-

medik. Azerbaycan'ın bu konuda geniş bir bilimsel temeli var, eserler var. Bu eserler sadece bilim camiasına değil, bütün dünya toplumuna gösterilmelidir. Kafkas Arnavutluk büyük bir devlettir. Başkenti Gabala idi. Kafkasya Arnavutluğa ait tarihi anıtlar ve kiliseler bizim tarihi ve kültürel mirasımızdır.

Biz bu kiliseleri koruyoruz. Şeki, Gabala bölgesinde, Udi kilisesini de-falarca ziyaret ettim. Bildiğiniz gibi savaş sırasında Haydar Aliyev Vakfı'nın girişimiyle Nij yerleşimindeki eski Udi Kafkas Arnavut Kilisesi'nin onarım çalışmaları tamamlanmış ve bu kilise ibadete ve ziyarete açılmıştır. Bu kiliseleri kültürel mirasımız olarak koruyoruz. Bu nedenle kimse endişelenmemelidir. Bu kiliseler devlet tarafından korunmaya devam edecektir".

Khudavang manastır kompleksi, tarihin taşıdığı bir hafızasıdır. Azerbaycan Arnavut-Udi cemaati başkanı Robert Mobil'e göre tasarlarda öyle bir bilgi var ki, Ermeniler ve onların Fransız taraftarları ne kadar uğraşırlarsa uğraşırlar bu bilgiyi silmezler.

TÜRK DÜNYASI

GÜNEL MELİKOVA

Azerbaycan Devlet Haber Ajansı (AZERTAC) İstanbul muhabiri

ERMENİLER, AZERBAJCAN HALKINA AIT DİNİ, TARİHİ VE KÜLTÜREL ESERLERİN HER TÜRLÜ TAHİRİFATINA BAŞVURMUŞLAR

Bu manastır, Güney Kafkasya'daki ilk Hıristiyan tapınaklarından biri olarak kabul ediliyor.

1993 yılında Kelbecer bölgesinin Ermenistan tarafından işgal edilmesinden sonra Azerbaycan'da yaşayan eski Hıristiyan etnik topluluklar manastırı ziyaret etmekten mahrum kaldılar. Ermeniler ise Khudavang'ı dünyaya kendi tapınakları olarak sunmuş, daha sonra binaya ekledik-